

NORSK HAGE TIDEND

Vinnere
av årets
konkurranser

UTGIS AV DET NORSKE HAGESELSKAP nr. 10 NOVEMBER 2008 KR 65,-

NORGES BESTE MAGASIN FOR ALLE SOM ELSKER HAGE

**PÅ BESØK HOS
PRINSESSE
STURDZA**

**PLANTEPRAKT
PÅ TOTEN**

VINTERHAGER

**CHELSEA
FLOWER SHOW**

Tuleroser

ISSN 0029-1986

10

9 770029 198040

Vasterival

en hage for alle årstider

Ved Normandies kyst har en prinsesse med norske aner skapt en hage som anses for å være en av de vakreste i Europa. TEKST OG FOTO: TOMMY TØNSBERG

Jeg kom til Jardin de Vasterival en frisk, solfylt dag i midten av april, mens magnoliaene og kirsebærene stod i fullt flor, og trærne var ved å våkne til liv etter vintersøvn. Tidlige vårstauder og løkvekster fylte bedene og noen rododendronbusker stod fortsatt i blomst. To velvoksne eksemplarer av den blålige *Rhododendron augustinii* lyste opp, og de utallige sortene av lønn som vokser her, hadde begynt å få blad igjen. De delikate bladene i sarte farger, lys grønt, gult, oransje, rødrosa og krem, ga hagen et vårlig, lyst, men også fargerikt uttrykk.

Jeg blir møtt av prinsesse Greta Sturdza og hagejournalist, fotograf og gartner, Didier Willery, som har fulgt hagen gjennom 25 år. Helt siden han var student her, har han kommet tilbake en til to ganger i uken for å overse arbeidet med hagen og hjelpe til.

Praten går på engelsk, siden min fransk ikke er helt stodig. Selv om Prinsessen snakker seks språk, forteller hun at akkurat det å snakke om hage må vi gjøre enten på engelsk eller fransk.

– Jeg ble ikke interessert i hage før jeg flyttet fra Norge, forteller hun, – og dermed har jeg ikke de riktige norske ordene for å snakke om planter og hage.

Etter en liten prat inne er det tid for å ta hagen i nærmere øyesyn. Didier skal ta meg med på en rundtur, Prinsessen sier hun vil bli med oss litt senere, når det er blitt litt varmere i været.

Didier leder vei og forteller om de forskjellige områdene i hagen. Rundt hver sving dukker det opp nye, spennende planter, og akkurat når jeg tror vi har vært rundt i hele hagen, åpenbarer det seg et nytt planteområde, enda større enn det vi allerede har besøkt.

– Hagen utvides stadig, forteller Didier.

VT BESØKER

Prinsesse Greta Sturdza
Jardin de Vasterival
Dieppe, Normandie
Frankrike
Størrelse 10 hektar

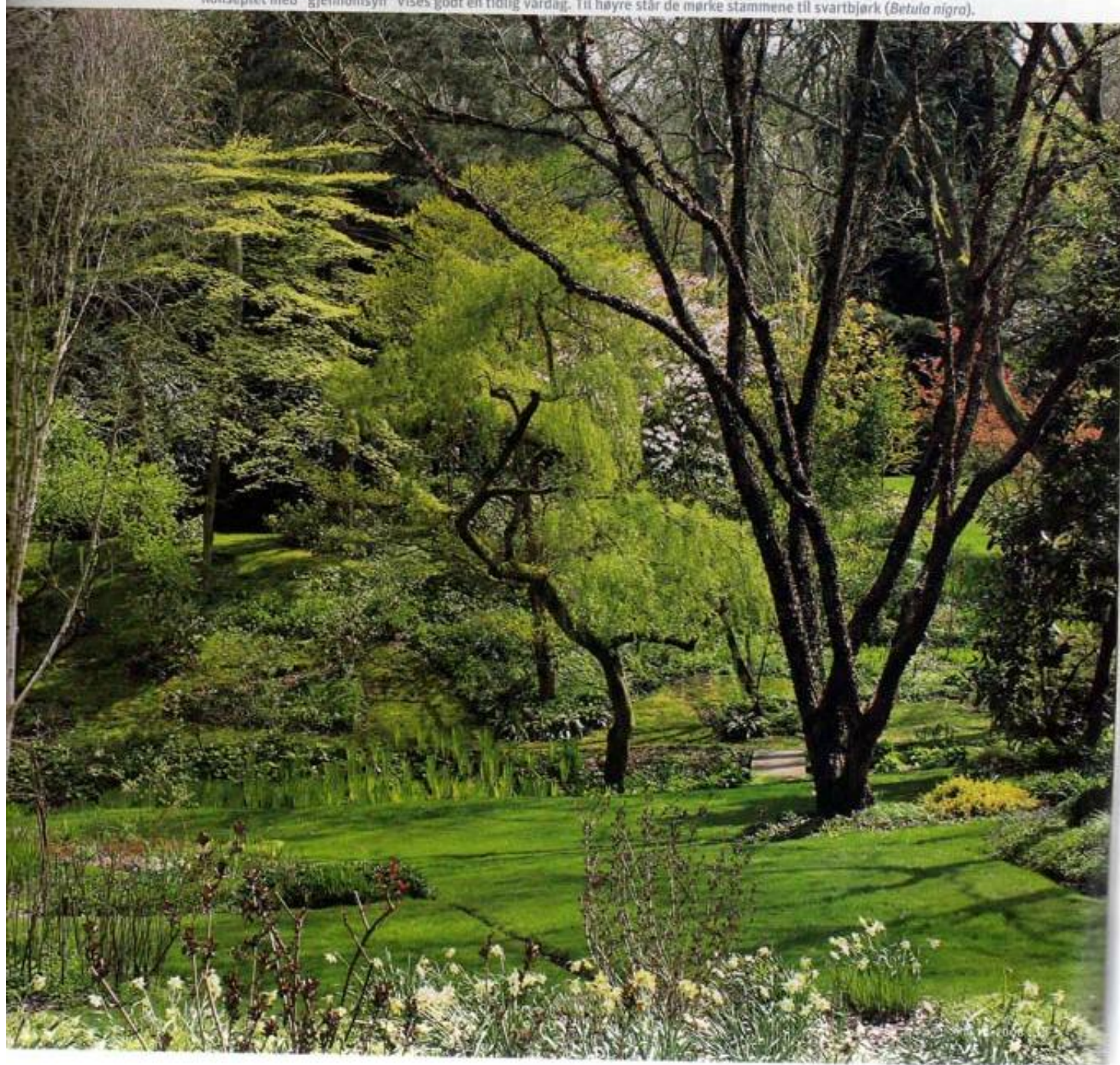

Prinsesse Greta Sturdza

Med to *Rhododendron augustinii* som blomstrer til forskjellig tid, utvides blomstringsperioden.

Konseptet med "gjennomsyn" vises godt en tidlig vårdag. Til høyre står de mørke stammene til svartbjørk (*Betula nigra*).

Ved å gjenta planter med samme fargenyanser, "ledes" øyet innover i hagen. I forgrunnen står en lauvfellende rododendron.

«Hagen utvides stadig og nye planter kommer til»

Nye planter kommer til hele tiden, så Le Vasterival er i konstant forandring, ikke bare gjennom årstidene, men også fra år til år.

Plantelidenskap

Le Vasterival er preget av engelsk landskapsstil, og en sterk lidenskap for planter. Store, rolig, gressplener slynger seg mellom frodige beplantninger av trær, busker, klatreplanter, stauder og løkvekster. I april lyser vårblomstrende busker og trær opp, og trærnes sterke former, som er blitt til etter år med bevisst beskjæring, trer klart fram i det grønne landskapet.

Jardin Le Vasterival, ble påbegynt like etter at Prinsessen og mannen prins Georges Sturdza, kjøpte eiendommen i 1955. Eiendommen var overgrodd av ville busker, samt et tett dekke av bjørnebær og einstape. Eiendommen ligger like ved havet og er utsatt for vind. Jorden var sur myrjord. Så det var ikke det beste utgangspunktet for å skape en hage. Men hage ble det etter at skogen var ryddet, le plantet og jorden drenert.

Prinsessen og mannen trodde de hadde kjøpt en flat tomt, men da busker og kjerr ble fjernet, viste det seg at en del av eiendommen skrånet ganske bratt mot øst. Denne "dalen" som er en av perlene i hagen, strekker

seg ned mot et bekkedrag hvor fuktelskende planter vokser.

Stadig engasjert

Når solen begynner å varme, kommer Prinsessen ut og blir med oss på resten av rundturen. I den ene hånden har hun en tretannet kultivator med langt skaft, i den andre en sammenleggbart stol.

– Du vet, jeg må hvile når jeg kan, sier Prinsessen, som har fylt 94 år, og imponerende nok er ute i hagen hver dag. Hakk i hæl dilter Prisca, en golden retriever.

– Det er en snill hund dette, sier Prinsessen. – Den forrige jeg hadde, pleide å spise navneskiltene, det gjør heldigvis ikke denne. Og godt er det, for alle plantene i Le Vasterival er merket med botaniske navn.

Vakker hele året

Prinsessens mål var å skape en hage som er interessant hele året. Siden vinteren er den vanskeligste årstiden, begynte hun med den og plantet mange formsterke planter, vintergrønne planter og vinterblomstrende planter. Her finner vi trollhassel (*Hamamelis*), juleroser (*Helleborus*), kornell (*Cornus*) med vakre stammer og mer uvanlige vinterblomstrende busker og trær som *Stachytarax praecox*,

Praktmagnolia 'Sundew' (*Magnolia x soulangiana*)

Viftelenn 'Shishlo Improved' (*Acer palmatum*)

Alunrot 'Tiramisu' (*Heuchera x villosa*)

Hundetam 'Knights Hayes Court' (*Erythronium revolutum*)

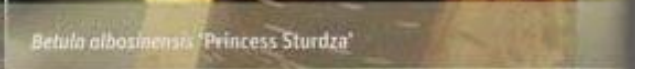
Malus 'Coccinella'

Betula albosinensis 'Princess Sturdza'

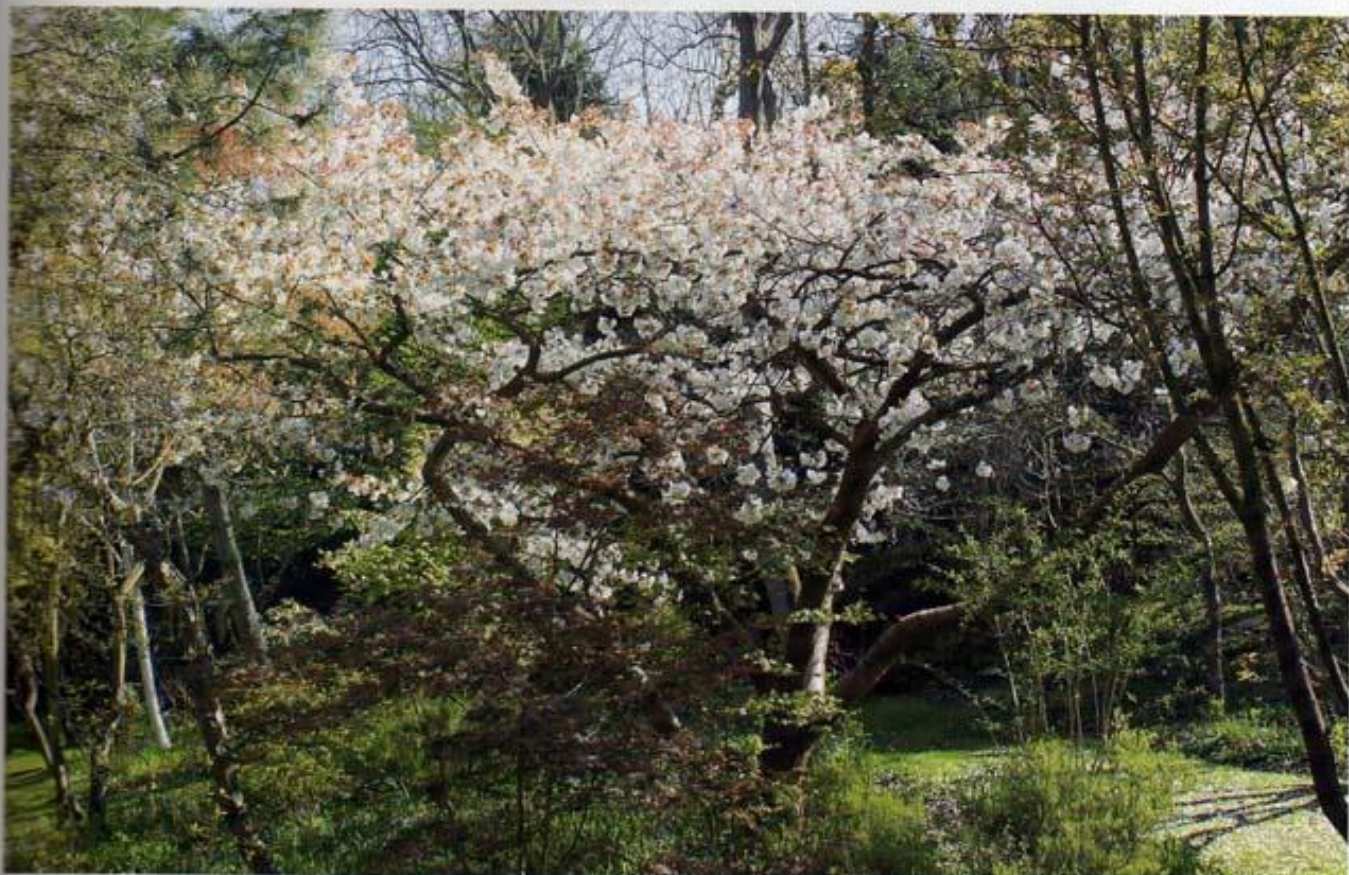

Magnolia 'Yellow River'

Acer palmatum 'Orangeola'

Frydkirsebær 'Taihaku' (*Prunus*) kommer fra den britiske plantesamleren Collingwood Ingram, som gjenfant denne sorten i England etter at den var forsvunnet i Japan.

«Å gi plantene en god start er helt essensielt for å lykkes»

Garra og Corylopsis.

– Samme hvilken vei du ser skal du kunne finne noe interessant å se på, sier hun.

Det ligger mange tanker og mye planlegging bak hvert nye bed som anlegges. Prinsessen anlegger bed i flere "etasjer". Trær, for å skape høyde, og under dem busker, stauder og bunndekkere og løkvekster. Som regel får en klatreplante slynge seg opp i buskene og trærne. På denne måten vil det hele tiden være noe vakker i hvert bed, og noe nytt kommer til hele tiden.

– Jorden er sur leirjord og må forbedres for at vi skal få plantene til å gro godt, forteller Prinsessen.

Derfor får alle nye planter et god start med skikkelig planting og kompostjord, eller "kaviar" som Prinsessen kaller sin kompost.

– Å gi plantene en god start er helt essensielt for å lykkes hvis man ikke er så heldig å ha god jord på stedet, sier hun.

Hennes regel er: *A shilling for the plant and a pound for the planting*. Altså, plant ikke en dyr plante i et plantehull du verken har forbedret eller brukt tid på.

En gul løvetann har slått seg ned i plenen, men får ikke stå i fred lenge. Med hjelp av kultivatoren røskes planten opp og fjernes. Ugress tolereres ikke i Le Vas-

terival, ei heller visne blomster. Prinsessen er kjent for å være nøye når det gjelder hagen, men så er også resultatet fantastisk.

Harmonisk

Prinsessen er en dyktig plantekjenner, og hun er flink til å finne akkurat den riktige plassen for en plante. Hennes erfaring fra praktisk hagearbeid og hennes øye for form og farge, gjør at plantene kommer til sin rett i vakre plantekombinasjoner. Viser det seg at en plante ikke passer der den er blitt satt, flyttes den.

– Bruker du bare planter med lyse og duse farger, kan du nesten ikke gjøre feil, sier Prinsessen.

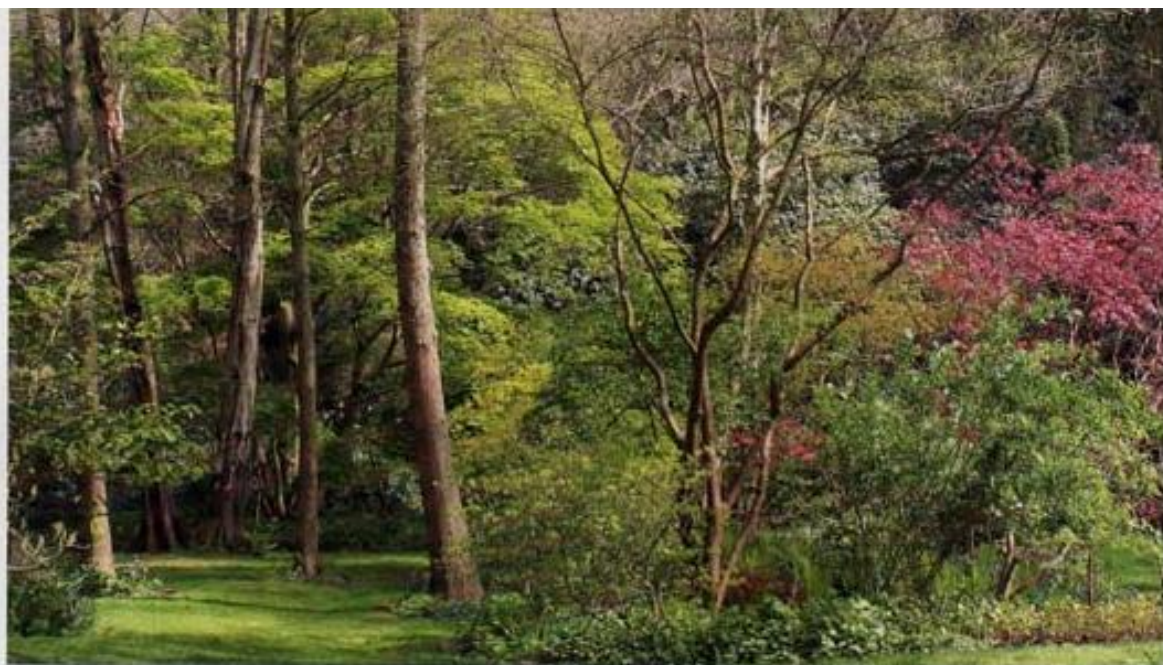
– Planter med sterke farger derimot, er mye vanskeligere å plassere. Der må det mer tanke bak for å få det hele til å bli harmonisk, legger hun til.

Innholdsrik hage

Le Vasterival rommer nesten enhver tenkelige plante, ikke bare sjeldenheter. Her vokser også mer eller mindre kjente roser-sorter og klematishybrider mellom *Cunninghamia* og *Wollemia*, relativt lite kjente barvekster. Midt mellom alle magnoliaene oppdager jeg en velkjent busk.

Lyset filtreres
gjennom vårtig
bladverk og
slanke stammer.

– Det er den norske, sier Prinsessen. – Den er jeg så glad i – 'Grefsheim'. (Grefsheimspirea).

Når jeg spør hvilke planter hun har som favoritter, svarer hun at hun er interessert i alle planter, trær, busker og stauder. Alle er favoritter, men skal hun fremheve noen må det være *Helleborus argutifolius*. I Vasterival begynner den blomstringen i desember og holder det gående helt til mai.

– Det er en nydelig plante, sier hun.

En del kornell (*Cornus*) og lønn (*Acer*) er vakre hele året, og kommer høyt på favorittlisten.

– Men hvilke favoritter har du da, spør hun meg.

Jeg innrømmer at juleroser og trollhassel (*Hamamelis*) er blant de planteslektene som jeg er mest interessert i akkurat nå.

– Da skal vi se på dem, sier prinsessen og leder vei, med Didier, meg og hunden Prisca hakk i hæl. Her gjelder det å holde følge.

Blant julerosene står en *Helleborus* 'Pink Ice'. Krysset fram av den kjente julerosehybridisøren Jon Massey fra Ashwood Nurseries i England.

– Denne planten fikk jeg av ham og jeg tror det er det eneste eksemplarer som finnes utenfor Ashwood Nurseries, forteller Prinsessen.

Mange planter kommer til Vasterival fra plantevenner i hele verden.

Da Prinsessen begynte å plante juleroser i 1957, var de ikke like godt kjent som i dag. I hagen står de flere steder, også en ny gulbladet sort, som ennå ikke er kommet på markedet.

Plantevenner

Prinsessens tidligere i hage i Romania var på kalkrik grunn, så da hun begynte å anlegge hagen ved Vasterival, og oppdaget at jorden hadde lav pH, måtte hun finne ut hva som kunne dyrkes her. Hun begynte å besøke andre hager med lignende jordforhold, spesielt i England, for å få tips og ideer til hva som kunne trives. Slik ble

planteutvalget stadig utvidet.

– Denne var en gave fra Jelena de Belder, forteller Prinsessen om en blomstrende hengende eple (*Malus*), og trekker frem en av skaperne av det fantastiske Arboretum Kalmthout i Belgia.

– Hun var en god venninne.

Prinsessen nevner stadig folk og steder som har inspirert henne. The Garden House og Lionel Fortesque i England, Robert og Jelena de Belder, Arboretum Kalmthout i Belgia og Collingwood Ingram, alle velkjente navn i internasjonale hagebrukskretser. Noe Prinsessen også er, og hun er utnevnt til Vice President for The Royal Horticultural Society (RHS) i Storbritannia og er også honorary Vice President for International Dendrology Society (IDS).

'Vasterival'

En stor trollhassel (*Hamamelis*) har akkurat blomstret av når jeg er på besøk i hagen.

– Denne kaller vi *Hamamelis* 'Vasterival' forteller Prinsessen.

Det er en utvalgt klon som er oppstått her, og ikke den eneste planten som er selektert her. Flere planter har oppstått ved Le Vasterival og fått navn herfra.

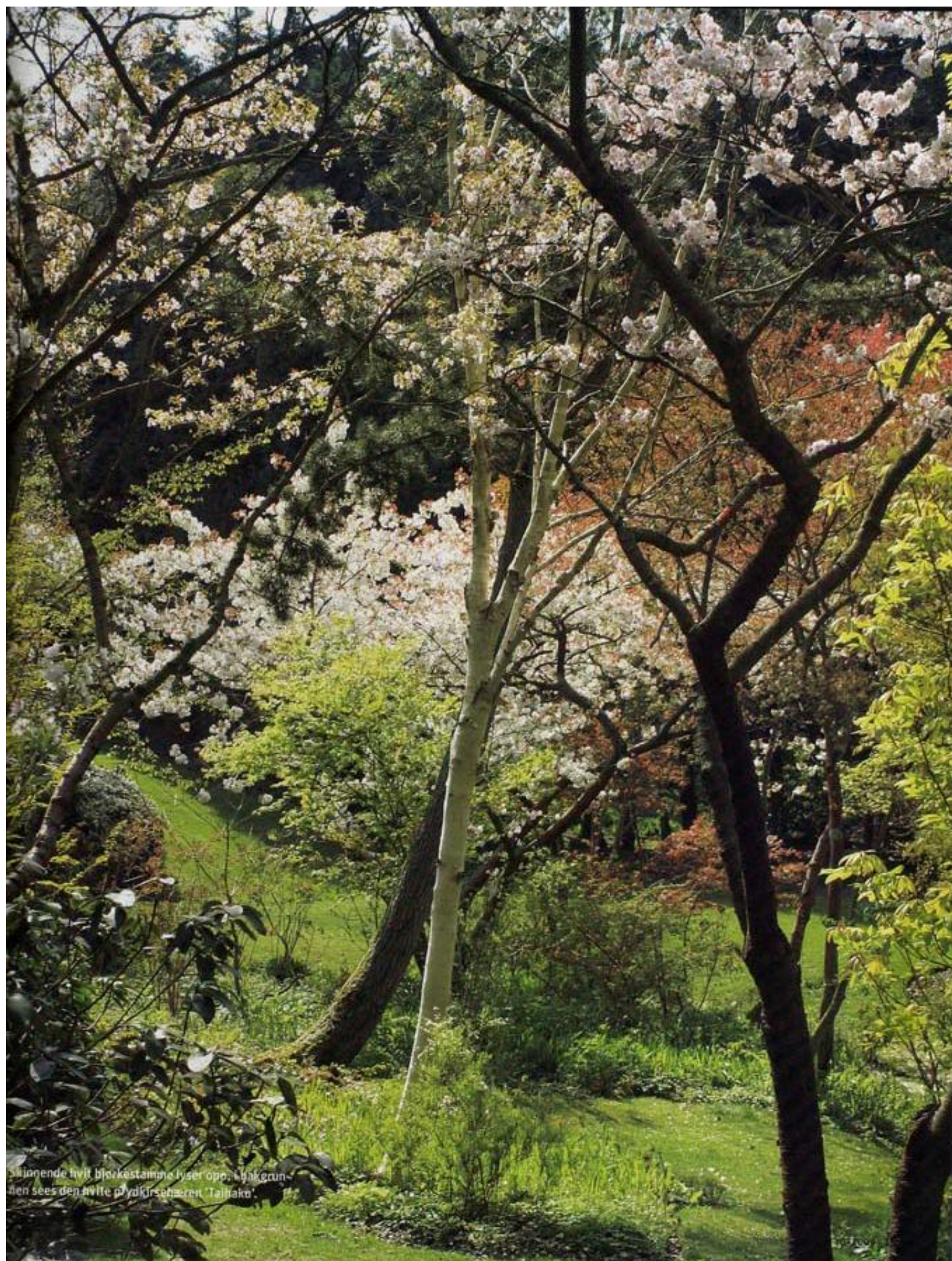
Nå har vi kommet gjennom hele hagen og det er blitt tid for lunsj. Vi vandrer tilbake til det sjarmerende huset for en matbit og mer hageprat, – og et par sjokoladebiter.

– Det er viktig med et par biter sjokolade om dagen for å holde humøret oppe, smiler Prinsessen.

Etter lunsj blir jeg med Didier på enda en rundtur i hagen før vi igjen tar turen inn, hvor Prinsessen venter for en siste samtale før jeg må begi meg hjemover.

Hun beklager at hun ikke har kunnet følge meg med på hele rundturen, det er fortsatt litt kjølig i luften og enkelte områder er det litt glatt.

– Men neste gang du kommer sier hun, – da skal jeg være med hele tiden ■

Stijgende witte bloemstammen liser op. Linker-
den sees den witte pynksharen 'Taihaku'.

Lønn (*Acer tegmentosum*)

Å plante et tre

Trær, som lever i mange år, er helt avhengige av å få en god start for å kunne trives. Slik planter de trær ved Le Vasterival:

Et stort hull graves, ca. 1 meter i diameter og 60 cm dypt. Jorden fjernes i fire lag à 15 cm. Det er viktig at disse lagene ikke blandes, for de skal tilbake i hullet i samme rekkefølge/dybde som de ble gravd ut, bortsett fra det nederste som fjernes. Bunnen av plantehullet løsnes med et grep. Deretter legges et lag med jord tilbake og dekkes med et lag naturgjødsel, et nytt lag og så naturgjødsel igjen. Vann godt så jorden får sunket sammen før det siste laget legges på. Den løse jorden og komposten tar ofte opp mye mer plass og det vil bli en topp på hullet, men det vil etter hvert synke ned. Plant treet og vann godt. Etter planting må treet få en støttepinne. Støttepinne kan gjerne være 2/3 av treet høyde slik at vinden får tak i kronen. Den forsiktige rokkingen av vinden vil sikre planten god rotfeste.

Prinsessens tips

Berberis darwinii

- Bestem hvilken tid du vil at hagen skal være på sitt beste og velg planter med riktig blomstrings-tidspunkt/høstfarge/eller bær etter dette.
- Plant trær, busker, stauder og løkvekster i samme bed for å skape variasjon.
- Prøv å ha 2/3 løvfellende busker og trær til 1/3 vintergrønne planter i hagen for å skape en vakker helhet og ha noe grønt om vinteren.
- Kjenn jordens pH.
- Prøv å finne ut hva som går godt i din region, snakk med andre hageeiere.
- Er hagen vindutsatt, sørg for leplantinger.

Mulching

All bar jord ved Vasterival dekkes med mulch. Å mulche er å legge en blanding av løv, kompost og husdyrgjødsel rundt plantene etter at staudene er kuttet ned om høsten. Dette er en teknikk Prinsessen utviklet da hun bodde i Romania og sommeren kunne bli veldig tørr. Mulchen holder på fuktigheten og holder også ugresset borte, samt gir næring til plantene, forteller hun. For at ugresset skal holdes borte, må alt rotgress være fjernet før mulchen legges på.

Kornell 'Norman Hadden' (*Cornus*)

Å BESKJÆRE FOR GJENNOMSYN

Å beskjære et tre eller busk for "gjennomsyn" gjøres ved å fjerne små greiner og døde kvister. Busken beskjæres "innenfra", slik at lys og luft slipper gjennom greinverket og kan gi lys til buskene og staudene som står under. Plantene får en vakker silhuett når sola skinner gjennom dem eller gir sterke former til vinterhagen når de står bladløse.

BESØK ANDRES HAGER

Der er viktig å besøke andre folks hager og få inspirasjon og ideer fra dem. – Kopier gjerne fra andre hager, oppfordrer Prinsessen. På grunn av forskjellige forhold i din hage og den du kopierer fra, vil resultatet uansett ikke bli helt likt.

BOK OM HAGEN

Prinsesse Sturdza har skrevet boken *Le Vasterival – The Four Season Garden*. Boken fins på engelsk og fransk og gir et innblikk i hagen gjennom de fire årstidene. Bildene er tatt av Didier Willery som kjenner hagen godt, og er en av Frankrikes fremste hagejournalister.

LE VASTERIVAL
THE FOUR SEASON GARDEN
FORFATTER: Prinsesse G. Sturdza
UTGIVER: Editions Ulmer
SIDETALL: 168
UTGIVELSEÅR: 2006
ISBN: 9782841382934